



№ 18 (371)
Май 2011 года



Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

-  **Спадчына ў небяспецы:**
капліца ў Барбарове – стар. 2
-  **Асоба ў краязнаўстве:**
Аляксандр Зайка – стар. 4
-  **Вандроўкі: услад**
за Міхалам – стар. 5



Трэці Фэст экскурсаводаў – адбыўся!

Рэпартаж глядзіце на стар. 3



Шляхамі аўтара «Пінскай шляхты»

На гэтым здымку – вучні 25-й бабруйскай школы Віка Арлова з дзясятага класа, Віталь Юрчык і Наташа Дабравольская з 9-га, Артур Саркісян з 8-га і трэцякласнік Антон Ткачук. Усе яны – сябры гуртка турысцкага краязнаўства пры гарадскім цэнтры краязнаўства і экскурсію. Разам з дзецьмі сфатаграфаваная і іх кіраўніца, настаўніца матэматыкі Валерыя Янаўна Ткачук.

Гурткоўцы не толькі ходзяць у паходы, яны яшчэ і вывучаюць родны край: прыроду, гістарычныя падзеі, біяграфіі цікавых асобаў. Ужо не першы год яны даследуюць біяграфію і творчасць Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Выбітны пісьменнік – іх зямляк, ён нарадзіўся ў фальварку Панюшкавічы Бабруйскага павета. Дзеці ўжо знайшлі і вывучылі шмат гістарычных, біяграфічных і літаратуразнаўчых крыніцаў, якія так ці інакш датычацца постаці Дуніна-Марцінкевіча, зладзілі экскурсію на месца яго нараджэння. Але ж паходы краязнаўцаў не абмяжоўваюцца толькі ваколіцамі Бабруйска. Школьнікі былі і ў Мінску, у тэатры імя Янкі Купалы на спектаклі «Пінская шляхта», таксама ездзілі ў падарожжа ў Люцынку, на месца былога маёнтка, якім калісьці валодаў Дунін-Марцінкевіч. Аб гэтым падарожжы ў дзяцей засталася шмат успамінаў. Па-першае, яны яшчэ не былі так далёка ад дома, а таксама іх уразіла прырода, бо пагорыстая мясцовасць з азёрамі ў наваколлях Люцынкі моцна адрозніваецца ад таго, што яны бачылі ў родным краі. Пад час падарожжа былі знаёмствы з тамтэйшымі святарамі, з мастакамі, якія працавалі ў славутых мясцінах. Але, як падалося пад час размовы з дзецьмі, найбольш іх уразіў «Фэст цукерак», які ладзіўся ў Ракаве.

Па матэрыялах сваіх паходаў гурткоўцы распрацавалі турыстычны маршрут. З гэтым праектам выступалі на гарадскім конкурсе і на абласной канферэнцыі навукова-даследчых працаў школьнікаў. Зараз дзеці рыхтуюцца да новых конкурсаў.

Юрый КЛЕВАНЕЦ



- хто дае пра захаванне гісторыка-культурнай спадчыны
- каму неабыхавая будучыня Беларусі

хто вывучае гісторыю свайго Краю

Падпісання на нашу газету
можна з любога месяца

Аўтапрабегам па Вілейшчыне

29 красавіка сумесна з ДТСААФ (Добраахотнае таварыства садзейнічання арміі, авіяцыі і флоту Рэспублікі Беларусь) быў арганізаваны аўтапрабег Ілья-Вілейка-Шылавічы-Любань-Ляскі-Ілья па месцах баявой славы. Нашым экскурсаводам была старшы супрацоўнік краязнаўчага музея г. Вілейкі Вольга Аляксандраўна Коласова.

Першы пункт прыпынку – Плошча Свабоды ў Вілейцы. Вольга Аляксандраўна расказала, што плошча раней называлася Георгіеўскай і да сённяшняга часу з'яўляецца гістарычным цэнтрам горада. Плошча мае форму трохкутніка. Сёння тут праходзяць мітынгі-рэквіемы, ладзяцца раённыя балі выпускнікоў. Ад плошчы пачыналася кварталная сістэма забудовы Вілейкі, якую мелі толькі два гарады Беларусі – Вілейка і Баранавічы. На плошчы размешчаны і краязнаўчы музей, дзе створаная багатая экспазіцыя, прысвечаная Вялікай Айчыннай вайне.

Наступнымі аб'ектамі экскурсіі сталі помнікі ў гонар вызваліцеляў ад ня-

мецка-фашысцкіх захопнікаў. У памяць аб нашых земляках вучні да кожнага помніка ўсклалі кветкі. Прыпыніліся мы каля помніка Азі Асланава. Са словаў Вольгі Аляксандраўны і з надпісаў на помніку мы даведаліся, што 2 ліпе-

ня 1944 года легендарная 35-я гвардзейская танкавая брыгада пад камандаваннем двойчы Героя Савецкага Саюза генерал-маёра Азі Асланава сумесна з партызанскім злучэннем «Народныя мсціўцы» вызваліла Вілейку ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Вольга Аляксандраўна расказала, што такі ж помнік пастаўлены і на радзіме Азі Асланава – у сталіцы Азербайджана Баку.

(Заканчэнне на стар. 4)





Спадчына ў небяспецы

Барбароўская капліца-пахавальня

Калі прыязджаеш у вёску Барбароў, што знаходзіцца за 20 кіламетраў ад Мазыра, адразу адчуваеш прыгажосць гэтых мясцінаў. Жывапіснасць палескай прыроды ў спалучэнні з гарыстым ландшафтам Мазыршчыны выклікаюць самыя лепшыя эмоцыі. Напэўна, нешта падобнае адчуваў і Аляксандр Ігнатавіч Горват, які зрабіў Барбароў цэнтрам сваіх вялізных уладанняў. У 1830-я гады ён пабудаваў тут велічны двухпавярховы палац. Побач быў закладзены пейзажны парк. Палац быў разбураны ў часы апошняй вайны, аднак захавалася паркавая брама, флігель, мост і рэшткі парку. Гэтым элементам былога палацава-паркавага ансамбля ў 2002 годзе быў нададзены статус гісторыка-культурнай каштоўнасці III катэгорыі. Аднак захаваліся рэшткі яшчэ аднаго будынка, які ўваходзіў у палацава-паркавы ансамбль, але статус помніка якому не нададзены.

У самым канцы вёскі, у цёмным, зарослым хмызняком і дрэвамі (рэшткі парку) месцы, схаваныя ад вачэй выпадковых наведнікаў знаходзіцца рэшткі былой капліцы-пахавальні. Гісторыя існавання гэтай культуравой пабудовы вельмі драматычная. У

1848 годзе А.І. Горват накіраваў прашэнне ў губернскае праўленне на дазвол будаўніцтва капліцы ў сваім валоданні. Жаданне Горвата было абумоўлена наступным. Бліжэйшы каталіцкі прыход знаходзіўся на адлегласці 27 кіламетраў, а ўлічваючы хуткасць якасці транспартных сродкаў таго часу, гэтая адлегласць была даволі значнай. Да гэтага неабходна дадаць і той факт, што ўвесну пад час разліву Прыпяці карыстацца дарогамі на Мазыршчыне было амаль немагчыма з прычыны іх частковага затаплення.

Як напісана ў прашэнні, Аляксандр Горват планавалі, што ў капліцы «... в праздничные дни на случай болезни могла отправляться Божественная Литургия и дети могли бы молиться за родителей; сверх того устроить в одной подвалы на помещение могильных гробов...». Але нягледзячы на гэты абставіны ідэя пабудовы капліцы была непрыязна сустрэтая сярод вышэйшых колаў губернскага праваслаўнага духавенства. Галоўнай прычынай таго стаўлення з'яўлялася палітыка Мікалая I у адносінах да земляў былой Рэчы Паспалітай. Каталіцкае святарства разглядалася ўладамі як сацыяльная група, што знахо-

дзіцца ў апазіцыі да царызму. Заўжды пад час паўстання 1830–1831 гадоў каталіцкае духавенства аказвала моцную ідэалагічную і фінансавую падтрымку паўстанцам. Таму пасля падаўлення паўстання Мікалай I забараніў будаўніцтва каталіцкіх касцёлаў і капліцаў без дазволу як вышэйшага, так і мясцовага праваслаўнага духавенства (а такі дазвол атрымаць было даволі цяжка). Гэтая забарона мела на мэце садзейнічаць паступоваму пераходу каталікоў, галоўным чынам сялянаў і мяшчанаў, у праваслаўе. Аднак колькасць каталікоў у межах маёнтка Барбароў была даволі малая. Паводле даведкі Мазырскага духоўнага праўлення ад 11 мая 1849 года іх было толькі 105 чалавек, пераважна мясцовай збыднелай шляхты. Знаходзячы гэтую колькасць каталікоў невялікай, кіраўніцтва Мінскай епархіі сваёй пастановай ад 18 чэрвеня 1849 года дазволіла будаўніцтва капліцы-пахавальні з умовай недапушчэння сталага знаходжання пры ёй ксяндза, з прычыны таго, што «постоянное прибытие коего может иметь вредное влияние на православных жителей, и особенно прислугу помещика Горвата...». Абавязковай умовай з'яўлялася пра-

вядзенне набажэнстваў толькі ў будні дні. Патрэбна дадаць, што значную ролю ў станочным вырашэнні пытання адыграў той факт, што ў гэты час пасаду мінскага губернскага кіраўніка дваранства займаў Станіслаў Ігнатавіч Горват (родны брат фундатора капліцы), які напісаў асабістае прашэнне епіскапу Мінскаму і Бабруйскаму Міхаілу на дазвол будаваць капліцу.

На жаль, да нашага часу не захавалася апісанне капліцы. Вельмі скупыя згадкі пра яе і ў бібліяграфічных крыніцах. Высветліць памеры пакуль што немагчыма з прычыны адкрытасці толькі часткі фундаменту. Вядома толькі, што яна была пабудаваная з чырвонай цэглы мясцовай вытворчасці. Аднак калі супаставіць некалькі гістарычных фактаў з агульным развіццём еўрапейскай архітэктуры ў той перыяд, можна прыкладна ўявіць яе знешні выгляд.

Справа ў тым, што праз 5 гадоў пасля заканчэння будаўніцтва капліцы ў маёнтку Барбароў (1851) брат Аляксандра Горвата Данііл у сваім маёнтку Нароўля (15 кіламетраў ад Барбарова) пачынае будаўніцтва ўласнай капліцы-пахавальні, таму можна зрабіць выснову аб іх падабенстве.

Будаўніцтва капліцы ў Нароўлі было скончана ў 1859 годзе. Пабудаваная ў стылі неаготыкі, яна мела памеры 12,5x8,5 м. На карысць меркавання аб падабенстве гэтых капліцаў можа служыць і тое, што ў Барбарове і ў Нароўлі на

пачатак XIX стагоддзя былі закладзеныя пейзажныя паркі (гэтак званыя паркі англійскага тыпу). Адною з адметных рысаў такога парку з'яўляецца стварэнне штучных кампазіцыяў з руінаў або невялікіх пабудоваў у неагатычным стылі. Гэта рабілася дзеля стварэння ў парку атмасферы еўрапейскага сярэднявечча і было абумоўленае развіццём такога мастацкага накірунку, як рамантызм.

Пасля рэвалюцыі капліца была разбураная, а што захавалася – вяскоўцы разбіралі і выкарыстоўвалі на сваіх падворках. Да сённяшняга дня захавалася толькі частка прыступак і элементы фундаменту, непадалёк ад якога знаходзіцца пашкоджаны вандаламі надмагільны помнік.

Ці мае каштоўнасць гэтае месца для сённяшняга грамадства? Капліца-пахавальня была часткаю палацава-паркавага комплексу, і з гэтай прычыны неабходна надаць руінам статус помніка дзеля паліпшэння паўнаты яго ўспрыняцця. Цяпер на гэтым святым месцы шмат бітага шкла, пластыкавых бутэлек ды рознага іншага смецця. Аднак такое стаўленне мясцовых жыхароў да руінаў капліцы мае сваё тлумачэнне. Логіка простая: ці можа ўяўляць нейкую каштоўнасць месца, якое нідзе не значыцца як помнік, якое летам не ўбачыш сярод зеляніны дзікарослых дрэваў, а ў іншыя поры года не пройдзеш без гумовых ботаў?

Дык можа паспрабуем нешта змяніць?!

Яўген КАВАЛЁў

6 мая 2011 года пайшла з жыцця пляменніца Янкі Купалы, нястомны захавальнік спадчыны Песняра Ядвіга Юльянаўна Раманоўскага.



Чалавек з кагорты тых рупліўцаў беларускай культуры, якія рабілі сваю справу старанна і карпатліва, без гучных дэкларацыяў, але менавіта дзякуючы якім у самыя складаныя часы нацыянальнага нігілізму не згас агеньчык Памяці і Спадчыны, Ядвіга Юльянаўна Раманоўскага, галоўны захавальнік фондаў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы, на працягу 26 гадоў збірала купалаўскую рукапісную спадчыну, дакументы і матэрыялы да біяграфіі Янкі Купалы і яго асяроддзя, успаміны пра Песняра сучаснікаў паэта, прымала ўдзел у стварэнні экспазіцыяў і выставак у музеі і яго філіялах. Аўтар і рэцэнзент шматлікіх артыкулаў энцыклапедычнага даведніка «Янка Купала», буклетаў, артыкулаў у перыядычным друку, яна актыўна спрыяла выданню ўнікальнай кнігі аднаго верша «А хто там ідзе?» на васьмідзесяці трох мовах свету. Дзякуючы намаганням Ядвігі Юльянаўны ўсталяваныя мемарыяльныя дошкі, увекавечаныя мясціны, звязаныя з жыццём і творчай дзейнасцю Янкі Купалы. Яе пранікнёнае слова ведаюць не толькі ў розных кутках Беларусі, але і далёка па-за яе межамі – ва Украіне, у Літве, Расіі, Грузіі, Польшчы і іншых краінах.

Вядомыя беларускія пісьменнікі Максім Танк, Іван Шамякін, Артур Вольскі прысвяцілі Ядвізе Юльянаўне такія радкі:

*Зліваліся Вы з радасцю людской,
З турботамі жыцця і з чалавечым горам,
І клікаў грамадзянскі неспакой
Служыць Радзіме, Спадчыне без зморы.*

Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы, падзяляючы ўвесь цяжар бязмернай і незаменнай страты, выказвае словы спачування і падтрымкі родным і блізкім.

Рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» далучаецца да словаў шчырых спачуванняў.

**Падпісачца на «Краязнаўчую газету»
можна ў кожным паштовым аддзяленні краіны**

Індывідуальная падпіска

| | |
|-----------|-------------|
| 1 месяц | 5 430 руб. |
| 3 месяца | 16 290 руб. |
| 6 месяцаў | 32 580 руб. |

Ведамасная падпіска

| | |
|-----------|-------------|
| 1 месяц | 5 660 руб. |
| 3 месяца | 16 980 руб. |
| 6 месяцаў | 33 960 руб. |

Падарунак музею

Звязаныя не толькі ідэяй

У Літаратурным музеі Максіма Багдановіча цягам месяца праходзіла дакументальная выстаўка «Чалавек – крыніца сілы», прысвечаная 120-годдзю з дня нараджэння грамадскага дзеяча і педагога, старшыні Цэнтральнага бюро краязнаўства Беларусі і рэдактара газеты «Грамада» Аркадзя Смоліча. У надзвычай вірлівых і пераменлівых час выпала яму жыць і працаваць. Але жыццёвыя выпрабаванні не зламалі яго. Так і застаўся ён для нас сімвалам высокага гонару, нязломнай мужнасці і шчырай адданасці ідэалам.

Як нічога не сыходзіць у нябыт, так нішто не з'яўляецца з пустэчы. Згадваецца гэтая мудрасць у сувязі з адметнай для Беларусі падзеяй: у сярэдзіне красавіка з Украіны ў Мінск прыехаў унук Аркадзя Смоліча – Віталь Бертгольдавіч Моас. Прыехаў толькі на адзін дзень дзеля таго, каб пазнаёміцца з выстаўкай і каб перадаць на пастаяннае захоўванне шматлікіх матэрыялаў, звязаныя з жыццём, дзейнасцю і творчасцю яго дзеда Аркадзя Смоліча. Бескарыснасць і самаадданасць кіравалі Віталем Моасам, жаданне вярнуць на радзіму сведчанні жыцця выбітнай асобы, якой павінен ганарыцца кожны беларус. Дзякуючы яму ў фонды Літаратурнага музея Максіма Багдановіча трапіла вялікая колькасць матэрыялаў: арыгінальныя фотаздымкі, рукапісы, дакументы, лісты і іншыя каштоўнасці, якія распа-вядваюць пра навуковую дзейнасць і

асабістае жыццё Аркадзя Смоліча. Для даследчыкаў і выкладчыкаў гісторыі і геаграфіі Беларусі з'явіліся новыя каштоўныя матэрыялы для вывучэння. Літаратуразнаўцаў і пісьменнікаў чакаюць невядомыя факты з гісторыі мінскага перыяду жыцця Максіма Багдановіча.

Віталь Моас распавёў супрацоўнікам музея сумную гісторыю сваіх дзядулі і бабулі. Алеся Смоліч, жонка Аркадзя, пасля арышту мужа доўгі час яго шукала, пісала лісты ў шматлікія ўстановы, каб высветліць лёс каханага. Яна памерла ў 1974 годзе, так і не дачакаўшыся, што Аркадзя Смоліча расстралялі яшчэ ў чэрвені 1938 года. Алеся Смоліч усё жыццё берагла надзею і веру на сустрэчу з мужам. Магілы Аркадзя Смоліча не існуе, а на месцы расстрэлу ў Омску быў пабудаваны завод, які ўжо не дзейнічае. Але галоўнае – сёння памяць пра Аркадзя Смоліча жыве, а яго навуковую дзейнасць працягваюць паслядоўнікі.

«Добрыя і шчырыя беларусы павінны быць звязаны між сабой не толькі ідэяй, якая з'яўляецца перад вачыма нашымі ўва ўсёй пекнаце тады, калі мы ў поўні сілаў на вышыні шчасця; а павінны яны быць злучаны між сабой і як людзі, цеснымі асабістымі звязкамі...» – так разважаў Аркадзь Смоліч, так лічаць яго дзеці і ўнукі, якія з задавальненнем супрацоўнічаюць з музеем Максіма Багдановіча дзеля захавання памяці славнага навукоўца.

**Ірына ШОРАЦ,
вядучы навуковы супрацоўнік
Літаратурнага музея
М. Багдановіча**



Па такіх незнаёма знаёмых мясцінах

Традыцыі і сюрпрызы сёлетняга Фэсту экскурсаводаў

Фэст экскурсаводаў трэці год запар прайшоў у нашай краіне. У папярэдніх нумарах мы знаёмлі чытачоў з падрыхтоўкаю самага Фэсту і з запланаванымі экскурсіямі. Праўда, сёлета мерапрыемства расцягнулася на некалькі тыдняў. На жаль, гэта адбылося з-за трагічных падзеяў: выбух у мінскім метро стаў нагодаю пераносу шэрагу экскурсіяў як у сталіцы, гэтак і ў рэгіёнах. Аднак: цяжкія – пераадоленыя, выпрабаванні – пройдзеныя, а ў выніку – арганізатарам удалося правесці свята.

Хадзілі па Беларусі, хадзілі па Празе

Асноўная частка экскурсіяў прыпала на выходныя з 29 красавіка па 1 мая, але некаторыя (у Полацку) адбыліся і сярод тыдня.

Каардынатар па Мінску Цімох Акудовіч адзначае:

– Усяго на працягу тыдня па краіне было арганізавана 57 экскурсіяў! Па гістарычных маршрутах зацікаўленыя змаглі прайсціся ў Гродне, Віцебску, Гомелі, Брэсце, Полацку, Навагрудку, Міры, Талачыне, Лідзе, Капылі і Крэве. А найбольшы ажыятаж выклікала экскурсія па віцебскіх мясцінах мастака XIX ст. Юзафа Пешкі: чалавек

выя распрацоўкі маладых экскурсаводаў і краязнаўцаў («Мінск Максіма Багдана-

новіча», «Мінск медычны 100 гадоў таму», «На зломе эпох: Мінск у 1905–1919 гг.» і інш.).

Не сумняваюся, што тыя, хто валодаў інфармацыяй і рыхтаваўся да наведвання Фэсту ў рэжыме non-stop (перабываючы ад аднаго аб'екта да іншага, ад адной экскурсіі да другой), былі вельмі задаволены.

Не абышлося ў гэтым годзе і без эксперыментальнага ў сталіцы былі праведзеныя



Калаж – пераможца ў намінацыі «Вобраз»

дзве экскурсіі на замежных мовах (па-англійску і па-нямецку), прычым сярод экскурсантаў трапляліся і замежнікі, якія выдзяляліся сярод студэнтаў Лінгвістычнага ўніверсітэта (якія, як ні дзіўна, прыйшлі папрактыкавацца і склалі асноўную масу). Самая масавая экскурсія Мінска гэтага года – «Міфы горада сонца», якую праводзіў Павел Махінаў.

У канцы кожнай экскурсіі слухачы маглі атрымаць сувеніры ад арганізатараў – паштоўкі, выдадзе-



Экскурсія па раёне Мінскага трактарнага завода

ныя адмыслоўцы да 18 красавіка, Міжнароднага дня помнікаў і гістарычным мясцінаў. Прыемна было пабачыць людзей, якія казалі, што ім не патрэбныя паштоўкі, бо яны наведваюць ужо не першую экскурсію.

Яшчэ пра эксперыменты: на прапанову адгукнуліся святары цэркваў і касцёлаў Мінска, якія з задавальненнем правялі экскурсіі па саборах. Для аматараў экстрымна адбылася экскурсія па начным Мінску на роварах (яна таксама адносіцца да ліку эксперыментальных). Апошнія з названых экскурсіяў праводзіліся ўпершыню і паводле папярэдняга запісу.

Расказваючы, нельга абмінуць і замежжа, дзе на заклік таксама адгукнуліся. Так, у рамках Фэсту адбылася экскурсія «Беларуская Прага» ў чэшскай сталіцы. Наведнікі пазнаёміліся з беларускімі месцамі Прагі, якіх аказалася даволі шмат. Экскурсію праводзіў Павел Котаў; ён займаецца гістарычнымі даследаваннямі беларуска-чэшскіх сувязяў і з'яўляецца адным з ініцыятараў стварэння адмысловай мапы «Беларуская Прага», распрацоўвае экскурсійныя маршруты. Такім людзям застаецца толькі выказаць падзяку і пажадаць поспехаў у далейшай працы.

Вынікі – як планы на будучыню

Але і на гэтым сюрпрызы не заканчваюцца. Навінкаю года стаў праведзены сумесна з парталам «Турызм і аддых» конкурс «Гістарычны фотакалаж». Амаль два месяцы ўдзельнікі дасылалі свае працы: зарэгістраваўшыся на партале tio.by, можна было прагаласаваць за калаж, які найбольш спадабаўся. Выбіраць было з чаго – агулам было даслана каля 50 працаў. Але выбраць найлепшае было складана, таму арганізатары прынялі рашэнне не прызначаць першае, другое і трэцяе месцы,



Цімох Акудовіч узнагароджае Марыню Страхалет

а ўзнагародзіць фіналістаў у розных намінацыях. Такім чынам, у намінацыі «Вобраз» перамог Валерый Вядрэнка, у намінацыі «Ідэя» – Сяргей Кальцоў і «Гістарызм» – Кацярына Пятрова.

Урачыстае закрыццё Фэсту, падсумаванне вынікаў і ўзнагароджанне экскурсаводаў і пераможцаў конкурсу адбылося 4 мая на канцэрце, які прайшоў у зале Мінскай абласной бібліятэкі імя А.С. Пушкіна. У імпрэзе бралі ўдзел і ганаровыя госці: старшыня ГА «Беларускі камітэт ІКАМОС» Уладзімір Гілеп, старшыня Беларускай асацыяцыі экскурсаводаў і гідаў-перакладчыкаў Мікалай Чырскі, а таксама музыкі гурту «Нельга забыць» і бард Аляксей Жбанаў.

Вечарына прайшла цудоўна: цёплая атмасфера, узнагароды, задавальненне ад зробленай працы, выказваліся ідэі на наступныя фэсты, пажаданні... Але як бы ўсё добра ні выглядала, ёсць куды рухацца: наперад і толькі наперад, каб у наступныя гады зрабіць Фэст маштабным, цікавым і самае галоўнае – патрэбным. Каб мы не забываліся на гістарычную спадчыну і захоўвалі яе разам.

*Наста КАДЫГРЫБ
Фотаздымкі
прадастаўленыя аўтарам*

*(На стар. 1 –
экскурсія ў Гомелі)*



пяцьдзясят прыйшло параўнаць сучасныя віцебскія пейзажы з малюнкамі 200-гадовай даўніны.

У Полацку шэраг экскурсіяў зладзілі студэнты Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта, а ў Гродне да арганізацыі далучыліся музейныя работнікі. Усяго ў рэгіёнах у экскурсіях бралі ўдзел больш за 300 чалавек.

У Мінску ж на працягу трох дзён было праведзена 33 экскурсіі, якія наведвалі 1100 чалавек! Сярод іх былі і традыцыйныя для Фэсту маршруты (Музей валуноў, Плошча Незалежнасці, Сляпянка, Лошыца), і но-



Экскурсія па Скарынавых месцах у Празе

Асоба ў краязнаўстве

Шматстайнасць адкрыццяў

Беларускі асветнік Ф. Скарына лічыў, што пачуццё патрыятызму яднае чалавека са сваёй зямлёю, умацоўвае любоў да Радзімы, нараджае імкненне абараняць яе. Таму галоўнай мэтай сістэмы адукацыі любой краіны ёсць фармаванне грамадзяніна-патрыёта. Без гэтага немагчыма існаванне самой дзяржавы.

Любоў да Радзімы ў чалавека найперш звязваецца з родным краем, з мясцінамі дзе прайшло яго дзяцінства, менавіта таму вялікую ўвагу мы павінны надаваць развіццю турыстыка-краязнаўчай і пошукавай працы.

Выхаванне пачуцця патрыятызму і грамадзянскасці пачынаецца з любові да сваёй сям'і, дома, вуліцы, школы. Як вялікая рака бярэ пачатак з маленькіх крыніцаў, так і любоў да Радзімы і народа пачынаецца з ведаў аб роднай прыродзе, гісторыі, культуры, з прыхільнасці да роднага дома, з цікавасці да людзей і іх працы, з клопату пра бацькоў, з умення жыць у згодзе з роднымі і суседзямі. Няма ніводнага горада ці вёскі, з якіх не выйшлі б вядомыя людзі, дзе не захоўваюцца значныя з гістарычнага і культурнага пункту гледжання прадметы, помнікі, створаныя папярэднімі пакаленнямі.

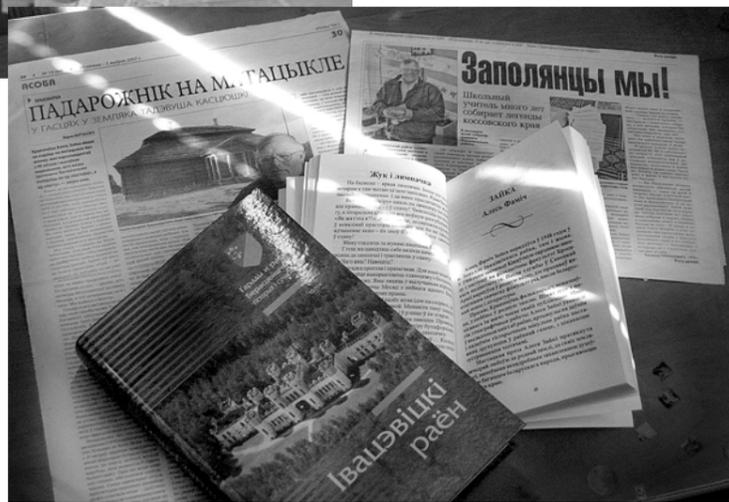
Ёсць чым ганарыцца і нашай Івацэвічыне, ёсць што даследаваць і вывучаць. Тут былі і ёсць людзі, чыё жыццё і дзейнасць можа стаць прыкладам для сённяшніх школьнікаў.

У вёсцы Заполле працуе настаўнік, даследчык культурнай спадчыны краю Аляксандр Фаміч Зайка. Ён гадзінамі можа раскаваць аб звычаях і характары землякоў, распавесці цікавыя легенды, якія запісаў дзесяцігоддзямі ад мясцовых старажылаў.



Знайшоў Аляксандр Зайка і сапраўдную пяліну – легенду «Чаму на зямлі добрыя і ўсякія людзі жывуць». Запісаная за Марфай Шчурко, яна зрабіла сапраўдны фурор сярод знаўцаў паданняў беларускай зямлі. Цяпер рыхтуецца пераклад гэтай легенды на некалькі еўрапейскіх моваў, і хутка яе змогуць прачытаць не толькі ў Беларусі.

Акрамя легендаў, Аляксандр Фаміч больш за дваццаць гадоў запісваў мікратапонімы нашага краю – назвы ўрочышчаў, рэк і ледзь не ўзлескаў, вядомых з XVI стагоддзя. Архіў сабраных мікратапонімаў ужо складае некалькі тэчак і калісьці станеца вялікім адкрыццём для вучоных-лінгвістаў. Чакае свайго часу і аналагічны слоўнік фразеалагізмаў. Аляксандр Фаміч пераказвае ілюструе вялікае багацце роднай мовы. Да прыкладу: ад чаго паходзіць назва Ластаўшчына? Здавалася б проста – ад слова ластаўка. Але даследчык тлумачыць, што ласт – гэта старажытная мера сена, ад якога і паходзіць назва Ластаўшчына.



Менавіта Аляксандр Фаміч даказаў, што правільна казаць Марачоўшчына, а не Мерачоўшчына, як памылкова пішуць нават паважаныя энцыклапедыі. Морач азначае нізіна, упадзіна, а марочна – балоцістая мясцовасць. Менавіта Марачоўшчынай і называюць старажылы ўрочышча, дзе нарадзіўся Касцюшка. А Мерачоўшчына трапіла ў энцыклапедыі пасля няўдалага перакладу на беларускую з польскай мовы.

Аляксандр Зайка напісаў гісторыю кожнай вёскі нашага раёна. Дзеля гэтага спатрэбілася вельмі шмат працы ў ар-

хівах, бібліятэках. Аляксандр Фаміч працаваў у архівах Брэста, Гродна, Мінска і нават у замежных – шмат цікавых звестак ён сабраў у архівах Вільнюса і Львова. Вынікі гэтай карпатлівай працы падаюцца ў яго артыкулах, а ў 2009 годзе ў выдадзенай вучонымі Брэста кнізе «Гарады і раёны Берасцейшчыны: гісторыя і сучаснасць. Івацэвіцкі раён», асобным раздзелам сталі «Вёскі раёна» аўтарства Аляксандра Фаміча. Амаль на 150-ці старонках тут змешчана багатая і ўнікальная гісторыя кожнай вёскі. Дарэчы, у гэтай жа кнізе можна пазнаёміцца з яшчэ адным захапленнем Аляксандра Зайкі – вывучэннем мянушак жыхароў в. Заполле.

Краязнаўца Аляксандр Зайка зрабіў уклад у развіццё мо-

дме-музеі Тадэвуша Касцюшкі ў Марачоўшчыне. Гэта ж і ён шмат намаганняў прыклаў да з'яўлення музея. Нездарма ж краязнаўца яшчэ ў 1996 годзе стаў лаўрэатам прэміі Тадэвуша Касцюшкі. Дыплом аб атрыманні прэміі захоўваецца цяпер у самім музеі разам з імянным гадзіннікам з выявай Тадэвуша Касцюшкі. «Усяго ў Беларусі такіх гадзіннікаў шэсць, – кажа Аляксандр Зайка. – Навошта аддаць такую рэліквію? Збіраючы наш этнаграфічны музей у Заполлі, я часта сутыкаўся з людзьмі, якія шкадуюць аддаваць старыя рэчы. Мне не хацелася самому ператварацца ў такога».

Трэба адзначыць, што Аляксандр Зайка – вельмі вясёлы, аптымістычны чалавек. Гэта выпрацавалася ў шматлікіх вандроўках: на матацыкле на працягу дзесяцігоддзяў ён аб'язджаў Берасцейшчыну і Гродзеншчыну ў пошуках этнаграфічных, краязнаўчых матэрыялаў. Зразумела, што пад час такіх вандровак у Аляксандра Фаміча назбіралася вельмі шмат уражанняў, цікавых здарэнняў, што дало магчымасць скласці зборнік дарожных нататак, які ўмоўна падзяліў на дзве часткі. Адна прысвечаная багаццю роднай прыроды, а другая – сустрэчам з цікавымі людзьмі.

Сябрам Аляксандра Зайкі з'яўляецца паэт Аляксандр Разанаў, некалі яны вучыліся разам у Брэсцкім педінстытуце. І сёння паэт натхняе краязнаўцу на напісанне не толькі навуковых артыкулаў, але і мастацкіх твораў.

У госці да Аляксандра Зайкі заязджаюць турысты, якія наведваюць наш край, бо настаўнік заўсёды правядзе цікавую экскурсію і як ніхто іншы раскажа пра мінулае Івацэвічыны.

Вопыт Аляксандра Фаміча Зайкі ў даследаванні і папулярызацыі гісторыі і культуры раёна сярод вучняў з'яўляецца вельмі каштоўным для педагогаў, краязнаўчых гурткоў у пабудове ўласнай сістэмы спазнання роднага краю.

**В. ДАЙЛІД,
настаўнік гісторыі,
г. Івацэвічы**

Аўтапрабегам на Вілейшчыне

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Наш аўтапрабег быў насычаны разнастайнымі гістарычнымі звесткамі пра вуліцы і будынкі Вілейкі, чыгунку, вядомых землякоў – мастака Нікадзіма Салавановіча, дырыжора М. Казінца, паэта Уладзіміра Дубовіка і шмат іншых.

Наступным пунктам прыпынку стала расійская ваенна-марская часць, размешчаная ў Шылавічах, а затым наш шлях ляжаў праз вёску Любань. Там мы зрабілі прыпынак каля помніка «Памяти павших будьте достойны», узведзенага ў гонар 139-ці загінулых жыхароў Любані і прылеглых вёсак у час Вялікай Айчыннай вайны.

За вёскай Ляскі глыбока ў лесе адноўленыя зямлянкі, дзе ў ваенныя гады базіраваліся падпольныя

Вілейскі гаркам партыі і райкам камсамола, Куранецкі райкам партыі і райкам камсамола, штаб партызанскіх брыгадаў імя Даватара, «За Савецкую Беларусь». Менавіта тут мы планавалі шчыра папрацаваць на добраўпарадкаванні тэрыторыі. Але шмат намаганняў прыкладаць не прыйшлося – нас апырэдзілі выхаванцы Вілейскага каледжа. Малайцы!

Школьнікі ўбачылі, у якіх умовах жылі партызаны, даведаліся пра іх гераічныя подзвігі. Мы зрабілі шмат фотаздымкаў гэтых памятных мясцінаў. У задуменні памаўчалі мы пад песні, якія выконваў пад гітару Геннадзь Шарафановіч, удзельнік ваенных падзеяў у Афганістане.



Вяртаючыся дадому, дзядзіліся ўражаннямі аб убачаным і пачутым.

Аўтапрабег стаў для нас выдатнай магчымасцю глыбей спазнаць свой родны куток, даведацца пра яго гістарычнае мінулае, пра подзвігі нашых землякоў.

Хочацца падзякаваць за дапамогу ў арганізацыі экскурсіі намесніку старшыні Савета раённай арганізацыйнай структуры

ДТСААФ Ільі Афанасьевічу Малахаву, супрацоўнікам Вілейскага краязнаўчага музея, Генадзю Паўлавічу Шарафановічу. Ад імя вучняў і настаўнікаў мы шчыра ўдзячныя ім.

**Людміла МІКУЛІЧ,
намеснік дырэктара па
выхаваўчай працы Ільянскай
агульнаадукацыйнай сярэдняй
школы імя А.А. Грымаца**



Першая экспедыцыя фонду «Паўночныя Афіны»

*Вітаю вас,
«Паўночныя Афіны»,
Зямля Ільянская вітае вас,
Над намі дух*

*Агінскага лунае,
Наперад кліча нас
упэўнена Міхал.*

*Куды заве?
На Вольны Шлях? Да Волі?!
Каб мы не ведалі нядолі,
Ідзем, шанойныя сябры,
заве Міхал!*

Уладзімір Кажамяка

У канцы красавіка адбылася першая краязнаўчая экспедыцыя пад эгідай мясцовага дабрачыннага фонду «Паўночныя Афіны», прысвечаная вывучэнню спадчыны роду Агінскіх, будучаю 200-гадоваму юбілею вайны 1812 года і развіццю аграрызму. Генератарам і арганізатарам працы з'яўляецца Маладзечанскае аддзяленне Мінскага саюза прадпрыемстваў і прадаўцаў на чале з першым віцэ-старшынёй гэтай арганізацыі Леанідам Сівухам. А непасрэдна распрацаваў маршрут Маладзечна–Бобр краязнаўца і экскурсавод Валерый Бурэнь.

Маршрут звязваў самыя прыгожыя месцы нашай Радзімы, месцы, якія атрымаюць дадатковы стымул да здзяйснення планаў па захаванні і папулярызаванні спадчыны Міхала Клеафаса Агінскага. Актывісты руху, выправіўшыся з Маладзечна, наведвалі Вілейку, вёску Ілля, садова-паркавы комплекс у вёсцы Луканец, Лагойск, аграрыстычны комплекс «Прырода-Люкс», мастацкую галерэю ў вёсцы Зембін, Барысаў, памятны знак ў вёсцы Студзёнка, легендарнае возера Лясное (Стаячае), мястэчка Бобр, аграрыстычную сядзібу «У Іванавіча».

Маладзечна пятам 100 гадоў належала роду Агінскіх. Тут у сваім радавым замку жыў з 1814-га па 1822 год Міхал Клеафас Агінскі. 28 вёсак Вілейскага раёна з тых, што існуюць зараз, таксама належалі Агінскім. Яшчэ ў Агінскіх на Вілейшчыне былі 5 сядзібаў, Ганута (Ручыца) – самая знакамітая з іх. Тут любіў жыць Тадэвуш Агінскі – дзед Міхала Клеафаса. Сучасныя вілейскія краязнаўцы сцвярджаюць, што менавіта тут і быў напісаны знакаміты паланез «Развітанне з Радзімай».

Сярод іншых месцаў, якія належалі Агінскім на Вілейшчыне, значыцца і вёска Ілля. У Ільянскай сярэдняй школе гістарычную памяць і культурныя традыцыі захоўваюць і культывуюць: тут працуюць краязнаўчы музей і музей «Вілейшчына літаратурная», які адзначыў нядаўна 19-годдзе. Дырэктар школы Ігар Юшко і кіраўнік літаратурнага музея Роза Шэрая паказалі экспазіцыю музеяў, а краязнаўца і пісьменнік Уладзімір Кажамяка правёў экскурсію па самой вёсцы.

Наступны прыпынак – садова-паркавы комплекс (цяпер батанічны помнік прыроды мясцовага значэння) непадалёк ад вёскі Луканец. Тут захаваліся рэшткі старадаўняга парку, камяніцы (дакладней, толькі сцены), існуе капліца. Месца дыхае даўніною і працуе як ілюстрацыя да старажытных гісторыяў і легендаў. На жаль, усе пабудовы патрабуюць як мінімум кансервацыі. Напаўненне турыс-

прыналежаў шэрагу знакамітых шляхецкіх родаў. Уладальнікамі мястэчка ў розны час былі Радзівілы, Кішкі, Саковічы, Патоцкія, Война-Ясянецкія, Храптовічы, Ліхадзіеўскія ды іншыя. Гістарычныя падзеі, якія адбыліся ў Беларусі, ніколі не абыходзілі бокам вёску, бо яна размешчаная на скрыжаванні дарог, на гасцінцы Масква–Вільня. Карцінная галерэя злучаная з імем Надзеі

тысячную калекцыю ўнікальных факсімільных копіяў сусветна вядомых палотнаў і частку з іх падарылі зембінцам, каб даць ім магчымасць пабачыць выдатныя ўзоры выяўленчага мастацтва.

Усе, хто цікавіўся Айчынай вайной 1812 года, не могуць не ведаць пра пераправу войскаў Напалеона праз Бярэзіну ў раёне вёскі Студзёнка Барысаўскага раёна. Тут, а таксама на размешчаным на процілеглым беразе Бярэзіны Брылёўскім полі, стаяць помнікі, прысвечаныя легендарнай бітве. Гэта яшчэ адзін пункт маршруту па месцах, звязаных з эпохай Агінскіх.

Далей на шляху – горад Барысаў. Першая згадка пра

каў, стала самай змрочнай старонкай гісторыі вайнаў Напалеона. «Багадзі Масквы не перайшлі Бярэзіны: за іх было заплачана ўцёкамі, сорамам і жыццём», – пісаў генерал А.П. Ярмолаў. Гэта напісана пра тое золата, якое Напалеон быццам бы вывез з Масквы.

Наступны прыпынак, звязаны з легендарным золатам Напалеона, адбыўся на возеры Лясным (Стаячым). Падвойная назва – падвойнае дно. Народная пагалоска менавіта гэтаму вадаёму прыпісвае разнастайныя легенды і паданні. Яно і сёння прыцягвае сваёй таямнічасцю і прыгажосцю. Возера размешчанае побач з трасай Масква–Мінск і прыцягвае турыстаў.

Канчатковы пункт маршруту – мястэчка Бобр Крупскага раёна. Ён размешчаны за 120 км ад Мінска, насельніцтва складае 1200 чалавек (на 2006 год).

Першыя згадкі пра Бобр адносяцца да пачатку XVI стагоддзя. У 1559 годзе мястэчка належала Хадкевічам. У 1762 годзе Бобр атрымаў правы горада і ўласны герб. У 1863 годзе тут жылі 1100 чалавек, а ў 1969 годзе – больш за 3000. Бобр таксама належаў роду Агінскіх. Пэўна вядома, што менавіта тут пры адступленні імператара Напалеона спаліў штандары, затым рушыў на фатальную для сябе Бярэзінскую пераправу. На базе мясцовай дзіцячай бібліятэкі таксама плануецца арганізаваць працу па папулярызаванні і захаванні спадчыны Агінскіх. Пра гэта распавёў мастак Аляксандр Пушкін, які ўзяў на сябе функцыю экскурсавода.

І апошні прыпынак на шляху да Маладзечна – аграрыстычнае «У Іванавіча» ў вёсцы Павязынь. Аляксандр Рапшэнікаў, гасцінны гаспадар, распавёў пра свае сустрэчы з прадстаўнікамі ўладаў Беларусі, з журналістамі аднаго з тэлеканалаў краіны, дзе ён паведаміў пра праект фонду «Паўночныя Афіны», пра перспектыву нападзення маршрутаў Агінскага турыстамі.

Маршрут, па якім прайшоў шлях актывістаў руху па ўвекавечванні і папулярызаванні спадчыны Агінскіх з Маладзечна, сімвалічна злучае землі гэтага старажытнага роду. Гэта была першая краязнаўчая экспедыцыя, арганізаваная адмыслова для вывучэння спадчыны Агінскіх на гэтым кірунку. Плануецца наступную экспедыцыю здзейсніць у Літоўскую Рэспубліку. Таксама ў планах паездкі ў Польшчу, Германію, да Агінскага канала... І ўсюды мы знаходзім сяброў і саюзнікаў, усюды знаходзяцца неаб'якваныя людзі і пачынаецца стваральная праца па захаванні спадчыны Агінскіх.

*Алег БЯГАНСКИ
Фота аўтара*

*На фота:
краязнаўчая экспедыцыя
фонду «Паўночныя
Афіны» і адміністрацыя
школы ў вёсцы Ілля
Вілейскага раёна; возера
Лясное (Стаячае) –
нібыта звязанае са зніклымі
скарбамі Напалеона*



тычнага маршруту якраз і дапаможа вырашыць пытанне захаванасці падобных помнікаў культуры на нашай зямлі.

Наступны пункт маршруту – Лагойск, злучаны з родам Агінскіх іншым слынным беларускім родам Тышкевічаў. Менавіта Тышкевічы спрыялі сустрэчы Міхала Клеафаса Агінскага з імператарам Аляксандрам у Пецярбургу, калі вырашаўся лёс маёнтка Залессе. Як і Агінскія, Тышкевічы клапаціліся пра развіццё адукацыі краю, развівалі навуку, музейзнаўства. З матэрыяльнымі сведчаннямі той эпохі можна пазнаёміцца ў краязнаўчым музеі «Цэнтра культуры» Лагойска.

Далей падарожжа працягвалася па найпрыгожых месцах Беларусі, якія яшчэ называюць «Беларускай Швейцарыяй». Прыязджаем у дзіўнае месца, дзе можна не толькі адпачыць, але і купіць для вашай сядзібы любую дзівосную расліну. Гэта – прадпрыемства «Прырода-Люкс», размешчанае ў Лагойскім раёне за 65 км ад сталіцы па аўтадарозе Мінск–Віцебск каля мястэчка Плешчаніцы. Тут ёсць свая база адпачынку, гадавальнік раслінаў, магчымасць для палявання і рыбалкі.

Наступны пункт на шляху – галерэя ў вёсцы (былым мястэчку) Зембін Барысаўскага раёна. Найболей ранняя пісьмовае згаданне аб ім датуецца 1526 годам. Ужо ў той час тут размяшчалася вялікая сядзіба. Зембін на працягу стагоддзяў

Хадасевіч-Лежэ. Дзяцінства Надзеі прайшло ў Зембіне, адкуль яна ў пошуках спазнання сакрэтаў выяўленчага мастацтва накіравалася ў Смаленск. Там паступіла на вучобу ў мастацкія майстэрні Казіміра Малевіча. Прайшоўшы вызначаны курс студыі, будучая знакамітая мастачка выехала ў Польшчу, дзе скончыла Варшаўскую акадэмію мастацтваў. Захапленне мастацтвам Захаду, найперш Францыі, якая была ў той час цэнтрам розных авангар-



дысцкіх плыняў, з'явілася штуршком для рашэння пакінуць Варшаву і накіравацца на берагі Сены – у Парыж. Там лёс звёў Надзею Пятроўну з вядомым французскім мастаком аргенцінскага паходжання, адным з заснавальнікаў кубізму Фернанам Лежэ. Спачатку ён быў для яе настаўнікам, а потым стаў і мужам. Жывучы і працуючы ў Францыі, Надзея Пятроўна разам з мужам сабралі двух-

горад датуецца 1127 годам. Першае ж селішча, якое знаходзілася на тэрыторыі мястэчка Старабарысаў, згарэла ў выніку моцнага пажару, пра што сведчаць археалагічныя раскопкі.

Новы горад паўстаў на 4 км ніжэй па плыні ракі. На левым беразе Бярэзіны пры зліцці з ёю ракі Прыллі на выспе памерам 200x300 м у XII стагоддзі быў пабудаваны драўляны замак, які праіснаваў аж да XVIII стагоддзя. Замак уяўляў сабою драўляна-земляное

ўмацаванне, акружанае глыбокім ровам з вадой. З часам пабудовы пашыраліся. У сярэдзіне XIX стагоддзя на месцы спархнелых пабудоваў замка быў узведзены новы – турэмны замак.

Айчынная вайна 1812 года пакінула глыбокі след у гісторыі горада. Захопнікам так і не ўдалося падпарадкаваць мясцовае насельніцтва, а Бярэзінская пераправа каля Барысава, па сведчання гісторы-



Літаратурна-мастацкая памяць Віцебска

Тое, што ў нашых энцыклапедыях вы знойдзеце безліч імёнаў ураджэнцаў Віцебска і Віцебшчыны, звязаных з гісторыяй культуры, мастацтва, літаратуры, не выклікае ніякіх сумненняў. У Віцебску пабачыў свет даведнік пра ўраджэнцаў Віцебскага краю ў бліжнім замежжы, падрыхтаваны мясцовымі краязнаўцамі. І ўсё ж знаёмства з даведнікамі, энцыклапедыямі, іншай літаратурай, выдадзенай, як правіла, у Маскве, дазваляе сцвярджаць, што шмат хто яшчэ застаецца па-за ўвагай і гэтага даведніка, і энцыклапедычных выданняў Беларусі.

Хацелася б згадаць тых ураджэнцаў колішняга губернскага горада, хто ў першую чаргу спрычыніўся да культуры, мастацтва, асветы... Такіх сыноў і дачок у славу тага паселішча няма. Згадаючы многія імёны, пераконваешся, што працэс роспуску зямлякоў падаецца ці не бясконцым.

Сярод ураджэнцаў Віцебска літаральна асобнай кнігі варты жыццяпіс Васіля Іванавіча Сабольшчыкава, які нарадзіўся ў студзені 1813 года. Без гэтай яркай асобы нельга ўявіць гісторыю расійскага кнігазнаўства. Сабольшчыкаў – рускі бібліятэказнаўца, архітэктар, ганаровы член Пецябургскай Публічнай бібліятэцы. Заснаваў аддзел замежных кніг пра Расію («Rossica»). У 1859–1862-х па праекце нашага зямляка пабудаваная новая чытальная зала ў двары Публічнай бібліятэкі. Васіль Іванавіч – аўтар наступных кніг, брашур, артыкулаў: «Некаторыя заўвагі з нагоды артыкула П.М. Строева аб простым і спрыяльным спосабе размяшчэння бібліятэкі вялікага памеру» (1856), «Аб уладкаванні грамадскіх бібліятэк і складанні іх каталогаў» (1859), «Агляд вялікіх бібліятэк Еўропы ў пачатку 1859» (1860), «Брытанскі музей у Лондане і Імператарская публічная бібліятэка ў Пецябургу» (1864), «Чарткоўская бібліятэка ў Маскве і Імператарская Публічная бібліятэка ў С.-Пецябургу» (1864), «Успаміны старога бібліятэкара» (з прадмовай В.В. Става надрукаваны ў 1889 – пасля смерці Васіля Іванавіча) і інш. Пра Сабольшчыкава расказваецца ў кнізе У. Іваска «Жыццё і праца Васіля Іванавіча Сабольшчыкава, старшага бібліятэ-

кара і архітэктара Імп. Публічнай бібліятэкі» (Масква, 1914). Дарэчы, чаму б не правыдаць гэтую кнігу ў Беларусі? Памёр легендарны бібліятэкар у 1872 годзе.



В. Сабольшчыкаў



Сабор Успення Найсвятой Дзевы Марыі
(аўтар праекта В. Сабольшчыкаў)

Віцебск – і радзіма вучонага-правазнаўцы Арона Навумавіча Трайнёна (нарадзіўся ў 1883 годзе). Закончыў Маскоўскі дзяржаўны ўніверсітэт. Хаця і ўдзельнічаў у студэнцкіх хваляваннях, быў пакінуты на кафедру. Спецыялізаваўся па крымінальным праве. Пачынаючы з 1909 года шмат друкаваўся па пытаннях юрыдычнай тэорыі і практыкі. Многія гады ў часы Савецкай улады ўзначальваў у Маскоўскім універсітэце кафедру крымінальнага права. Аўтар аднаго з першых універсітэцкіх падручнікаў «Крымінальнае права» (1929). Наш зямляк адным з першых як вучоны-юрыст адгукнуўся на тыя падзеі, што адбываліся ў Германіі з прыходам да ўлады нацыстаў. Напісаў работы «Крымінальная інтэрвенцыя» (1935), «Абарона міра і крымінальны працэс» (1937), «Крымінальная адказнасць гітлераўцаў» (1944) і інш. У 1945 годзе

Трайнёна прадстаўляў СССР у складзе чатырохбаковай Лонданскай камісіі па падрыхтоўцы Нюрнбергскага працэсу. Пасля ўдзельнічаў у ім у якасці кансультанта з боку савецкага абвінавачвання. Арон Навумавіч быў абраны членам-карэспандэнтам АН СССР, узнагароджаны двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга. Высокія адзнакі не сталі ахоўнай граматай у часы, калі ў краіне разгарнулася барацьба з «касмалітамі». Шальванне і пустыя абвінавачванні скіраваліся і ў адрас Трайнёна, калі следам за «справай дактароў» у 1952 годзе рыхтавалася «справа юрыстаў». Арона Навумавіча выключылі з універсітэта, пазбавілі права займацца навуковай дзейнасцю. Па-



Мастацкая вучэльня Ю. Пэна

вала скульптурныя, жывапісныя працы для розных устаноў. У 1950–1958 гадах працавала мастаком Маскоўскага аддзялення Мастацкага фонду СССР. Працы Кабішчэр-Якерсон захоўваюцца ў фондах шэрагу музеяў Расійскай Федэрацыі, у прыватных калекцыях. Пра мастачку з Віцебска – некаторыя старонкі ў кнізе Г. Казоўскага «Мастакі Віцебска. Іегуда Пэн і яго вучні», што пабачыла свет у Маскве ў 1992 годзе.

Многія кінагледачы і тэатралы добра ведаюць актрысы і дзейснага, энергічнага кіраўніка тэатральнага жыцця Масквы Галіну Волчак. А ў Віцебску ў красавіку 1912 года нарадзіўся Якаў Іосіфавіч Волчак, рускі драматург, кінасцэнарыст, празаік. Закончыў Растоўскі дзяржаўны ўніверсітэт. У свой час былі добра вядомыя кнігі Якава Волчак – «Апавяданні пра капітана Бурунца» (1959), «Карай. Сын Карая» (1963), «Мае настаўнікі» (1963). Ураджэнец Віцебска – аўтар п'есаў «Зазірнуць у калодзеж», «Судовая хроніка», «Палічымся славаю...», «Голас крывы», «Зволены і прызначаны», «ККД апантанасці». Некаторыя з тэатральных твораў наш зямляк напісаў у сааўтарстве. Літаратурная праца Я. Волчак



Барэльэф Ю. Пэна
(скульптары І. Казак,
А. Гвоздзікаў)

была адзначаная ў 1955 годзе прэміяй Саюза пісьменнікаў СССР і МУС СССР. Памёр Якаў Іосіфавіч у 1988 годзе.

Рускі літаратуразнаўца Ілля Серман нарадзіўся ў Віцебску ў 1913 годзе. Удзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне. Узнагароджаны ордэнамі і медалямі. Быў паранены. У 1944 годзе абараніў кандыдацкую дысертацыю. Працаваў у Лендзяржлітвыдавецтве. У 1949-м нашага зямляка арыштавалі за «антысавецкую прапаганду». Болей 5 гадоў правёў у лагеры на Калыме. У жорнах сталінскага лагера патрапіла і жонка Іллі Сермана. Пасля вызвалення ў 1956–1976 гадах вучоны працаваў у Пушкінскім доме (Інстытуце рускай літаратуры). Абараніў доктарскую дысертацыю па тэме «Руская паэзія XVIII стагоддзя» (1969). Выдаў кнігі «Паэтычны стыль Ламаносава» (1966), «Дзяржавін» (1967), «Рускі класіцызм» (1973). Быў адным з рэдактараў шматтомнай «Гісторыі рускай літаратуры» на французскай мове. З 1976 года жыў у Ізраілі. Што цікава, кнігі ўраджэнца Віцебска па гісторыі літаратуры, літаратуразнаўстве актыўна выходзілі ў замежжы і ў 1970–1980-я.

Шкада, што некаторыя са згаданых постацяў зусім невядомыя ў Беларусі.



Ю. Пэн. Аўтапартрэт
з Музай і Смерцю
(фрагм., 1934 г.)

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ



Традыцыі і сучаснасць

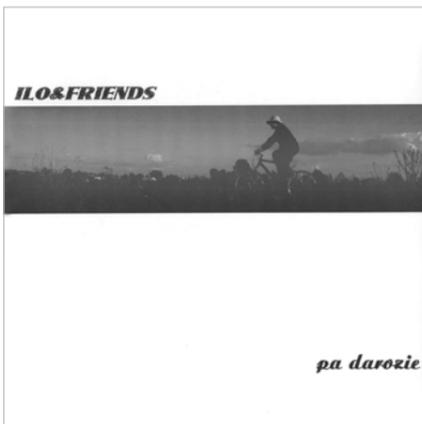
Польскія беларусы Ilo&Friends

Ilo&Friends «Па дарозе», Bielastok, 2009, «GM Records»

Хоць на нашым музычным рынку (у крамах, радыё- і TV-перадачах, на канцэртных пляцоўках) не надта багата беларускай музыкі ўвогуле, а пра сусветную рок-беларусіку і гаварыць няма чаго, усё ж пільны меламаман знаходзіць цікавыя імёны ў прэсе, у аглядных складанках, а потым і праз інтэрнэт. Таму калі на рэцэнзаванай і ў нас складанцы «Наша альтэрнатыва» («Краязнаўчая газета» № 27 ад 23 ліпеня 2010 г.) хтосьці спанатрыў сабе пад настрой нешта ад беластоцкага гурта «5set5», дык журналіст Анатоль Мяльгуй (гл. ягоны блог <http://www.mialguj.livejournal.com>) у сваёй рэцэнзіі на іхні альбом «Х», прывезены яму ў 2007-м з Польшчы, здолеў закрануць і тэму сольніка Ілоны Карпюк, лідара названага калектыву. Прызнацца, я зноў засумаваў было, бо даўнавата не ездзіў у Польшчу дзеля пошуку беларускіх рарытэтаў, аж вось неяк у мастацкай галерэі «Ў» у Мінску трапіў на шыкоўную прэзентацыю акурат польскай рок-беларусікі, дзе найперш прыдбаў сабе акурат унікальны сольнік Ілоны Карпюк «Па дарозе».

Калі сам гурт, нягледзячы на відэавочную агульнасць музыкальнай мовы, усё ж угісваўся ў

пэўную глабальную плынь шоўбізнесу, дык альбом Ілоны адразу ўразіў подыхам свежасці, узнёсласці, чысціні. Да таго ж, пачуцці гэтыя будуць актуальнымі для стальных наведнікаў «БАСовішча», дзе Ілона апошнія ці не дзесяць гадоў працуе ў аргкамітэце, у журы. Многія і ў нас яе нібыта добра ведаюць, але паслухаўшы альбом, пэўна, кожны скажа, што зусім не ведаў Ілону. Такою свежасцю пачуццяў і яркасцю мелодыяў напоўнены ён альбом «Па дарозе», што параўнаць можна хіба з меладызмам Мулявіна або Плясанава. Альбом не надта доўгі (35 хвілінаў), але надзвычай разнастайны: тут і фальклор («Ой, вясна-красна»), і рок-пераасэнсаванне літаратурнай класікі («Мой век» Уладзіміра Караткевіча, «Калі краты распілаваць» Анатоля Сыса), і свая інтэрпрэтацыя рок-здабыткаў землякоў («Забралі ўсё яму» Лукаша Стэпанюка-Стера, «Сцяна» Мажэны Русачык з бельскага гурта «Euforija»). Але найважнае тут, бадай, магутны вакал Ілоны і ў сваіх кампазіцыях, і ў тых інтэрпрэтацыях. Варта дадаць таксама, што згаданую песню «Калі краты распілаваць» польскі рэжысёр Мікола Ваўранюк узяў у свой фільм «Сыс пра Сыса», які ў



па дарозі

2010 годзе прэзентаваў тэлеканал «Белсат».

Зрэшты, Ilo&Friends – гэта не толькі Ілона Карпюк (вакал). Мала таго, што ў склад ейнага акустычнага гурта ўваходзяць яшчэ і музыкі легендарнай («RIMA» Марцін Кахановіч (гітара) і Анджэй Гжэсь (перкусія), якія паездзілі ўжо з гастрольямі і па Польшчы, і па Беларусі, але ж сярод гасцей студыйнай сесіі гэтага альбома апынуліся таксама сапраўдныя мегазоркі беларускага року з абодвух бакоў сучаснай лініі Керзона: акардэаніст Яўген Шэмет (ну хто ж не памятае віцебскі гурт 1990-х «Грамада!»), той жа Лукаш Стэпанюк (а гэты прапісаўся не толькі ў

аргкамітэце «БАСовішча», але з сваім рэпам і на такіх знакамітых кружэлках, як «Пасадзіў DEAD RAPку/Rap Not Dead», «Сэрца Эўропы In Rock»). Дый невядомыя ў нас Павел Озябло (гітара) і Тамаш Вітэк (труба) граюць узорна, па-еўрапейску. Тым больш, апошняга многія маглі б прыгадаць з альбома бельскага барда Алега Кабзара «12 сноў»... Дык ці не зорны сам склад музыкаў? А Ілона ж яшчэ памятаецца з кнігі «222 альбомы беларускага року», дзе яна згадваецца ў гурце «Номан».

Праўда, і ў тэкставай частцы альбома «Па дарозе» 50 % даробку належыць Ілоне Карпюк, што дазволіла гранічна пільна кантраляваць ягоную канцэптуальную лінію. А гэта, як відаць з назвы і з мастацкай аздобы, вызначэнне дарогі пераканаўчым вобразам жыццёвага сэнсу:

Там па дарозе цягне туман,
Там па дарозе з дожджам
ападае пажоўклы ліст.
З твару падазрона,
доўга на свет спаглядаеш:
Не так проста запытацца
пра дарогу,
Не так проста запытацца,
дзе яна?
Дзе нараджаецца колер неба?
Нам уцякаць адкуль не патрэба?
Я лячу далёка! Далёка
Ўстае новы дзень.
Там па дарозе расце трава,
Там пры дарозе зеллем
зрастае апошні крыж,
Ціхім плачам развітанне
надыходзіць.
Не так проста развітацца
назаўсёды,
Не так проста развітацца
назаўжды.

Не забірай мой кавалак
неба,
У марах вярніся на боль
патрэбы!
Я палячу далёка! Далёка
Ўстае новы дзень.

Песня «Па дарозе» не здарма стаіць на самым пачатку кружэлкі. І не толькі з-за сваёй ключавой ролі ў канцэпцыі альбома, але і з-за надзвычайнай рытмікі ды самаадданай выкладкі музыкаў калектыву. Але ж гэта не адзіны хіт новага рэлізу. Альбом увесць можа стаць найлепшым перакананнем кардынальнай непадобнасці традыцыяў беларускага року ні да постсавецкіх ды суседніх краінаў, ні да больш далёкіх ад нас. Мы ўнікальныя і там і тут хоць бы таму, што ў нас няма шоўбізу з ягонымі тупымі фарматамі ды іншымі ўмоўнасцямі, таму спяваем не пра «ўбітых суседзей» ці «велікую і магучую», а пра жывыя чалавечыя пачуцці: «Хвароба», «Танго», «Сыну». І ў гэтай унікальнасці ёсць яшчэ такія таленты, як Ілона Карпюк і сябры, г.зн. Ilo&Friends. А ў тым, што гэта сапраўдныя сябры, я асабіста пераканаўся.

І напрыканцы – пара слоў пра выдавецкую культуру польскіх бел-CD: кружэлка праекта Ilo&Friends прываблівае ўжо сваім зграбнёнькім белым дыгіпакам (адмысловым відам каробкі для дыска), хоць асабіста я звярнуў увагу на імя. І не памыліўся.

Вітаўт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык

У канцы красавіка ў Нацыянальным мастацкім музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка дзесяці адноўленых беларускіх абразоў XVII–XVIII стагоддзяў «Адкрыццё святой прыгажосці». Яны былі перададзены музею ў 2009 годзе Мітрапалітам Мінскім і Слуцкім Філарэтам, Патрыяршым Экзархам усяе Беларусі. Іх экспанаванне стала магчымым пасля правядзення вялікай комплекснай даследчай працы мастацтвазнаўцаў і рэстаўратараў НММ, дзякуючы фінансаванню адмысловага Фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва.

Цырымонія адкрыцця пачалася выступленнем Мітрапаліта Філарэта, які адзначыў: «Спадзяюся, што кожны наведнік гэтай унікальнай экспазіцыі прасякнецца прыгажосцю старадаўняй іконы і ўспомніць, што і ён ёсць адлюстраваннем Божым».

У мерапрыемстве бралі ўдзел намеснік Міністра культуры Віктар Кураш, міністр сувязі і інфарматызацыі Мікалай Панцялей, старшыня Мінгарвыканкама Мікалай Ладуцька, дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Уладзімір Пракапцоў, протаіерэй Фёдар Поўны і Мікалай Коржыч, паўнамоцны пасол Сербіі ў Беларусі Срэчка Джукіч і інш.

В. Кураш падзякаваў рэстаўратарам за вялікую працу па вяртанні помнікаў спадчыны нашага народа і адзначыў, што яны займаюцца не толькі аднаўленнем музейных каштоўнасцяў, але і абразоў і фрэсак храмаў у Барысаве, Сафійскім саборы ў Полацку, касцёле Божага Цела ў Нясвіжы. І паведаміў, што на базе мастацкіх майстэрняў будзе адкрыты цэнтр па рэстаўрацыі. М. Панцялей прэзентаваў паштовыя блокі «850-годдзе стварэн-

Вяртанне святой прыгажосці



ня Крыжа Ефрасінні Полацкай», дабраславёныя Патрыяршым Экзархам. Ён таксама звярнуў увагу, што на першай марцы незалежнай Беларусі, якая выйшла 20 сакавіка 1992 года, была выява Крыжа Ефрасінні Полацкай, а на сёння тэма праваслаўя адлюстраваная больш чым у 40 марках, блоках і канвертах.

Пасля выступлення М. Ладуцькі пасол С. Джукіч прадставіў бялградскі

хор Саборнага храма Святога Архістраціга Міхаіла, які мае даўнюю і багатую гісторыю. Ён заснаваны ў 1853 годзе дзеля захавання сербскай традыцыйнай спеўнай культуры, больш за паўтара стагоддзя спявае на набажэнствах у кафедральным саборы ў Бялградзе і капэле Патрыярхіі. У розныя часы калектыву як пасланец культуры Сербіі выступаў перад нямецкім імператарам Вільгельмам II, рускім царом

Мікалаем II, турэцкім султанам Абдул Хамідам Ханам II, балгарскім царом Фердынандам, чарнагорскім царом Мікалаем. Сёння ў рэпертуары хору духоўныя і свецкія вакальныя творы сербскага і іншых славянскіх народаў. З 2004 года яго хормайстрам і мастацкім кіраўніком з'яўляецца выпускніца Ленінградскай кансерваторыі Святлана Віліч. Калектыву добра вядомы і за межамі Сербіі. У 2007 годзе спяваў на святочнай літургіі ў царкве Труны Гасподняй ў Іерусаліме, у 2008 і 2009 гадах – на пасхальнай літургіі ў Храме Хрыста Збаўцы ў Маскве. З вялікім поспехам гастралюваў у Санкт-Пецярбургу. Хор з'яўляецца пераможцам і лаўрэатам шматлікіх міжнародных конкурсаў.

Напрыканцы цырымоніі адбылося ўзнагароджанне ганаровымі граматамі Патрыяршага Экзарха рэстаўратараў, якія ўдзельнічалі ў вяртанні з нябыту гэтых абразоў (а таксама твораў тэмпернага і алейнага жывалісу XVII–XIX стагоддзяў, што экспанаваліся ў музеі на выстаўцы раней) і фундатараў. Граматы «В благославение за труды во славу Белорусской Православной Церкви» атрымалі Аркадзь Шпунт, Сяргей Шаціла, Святлана Дзікуць, Святлана Ішмаева і іншыя, а таксама старшыня рэспубліканскага камітэта прафсаюзаў Леанід Козік і гендырэктар «Мінскводбуд» Сцяпан Паўловіч.

Пад час ўзнагароджвання Мітрапаліт Філарэт засяродзіў увагу прысутных на тым, што абразы з'яўляюцца не толькі прадметам рэлігійнага культу. Яны маюць гістарычную і культурную каштоўнасць. Яны наш агульны здабытак, а іх захаванне – наш агульны клопат.

Зм. ВОЖЫК, фота аўтара



Май

16 – Мельнікаў Міхаіл Фёдаравіч (1921, Крычаў – 1993), краязнаўца, стваральнік Крычаўскага краязнаўчага музея, заслужаны работнік культуры Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

19 – Піліпенка Міхаіл Фёдаравіч (1936, Брагінскі р-н), вучоны ў галіне этналогіі, які распрацаваў канцэпцыю паходжання беларускага народа, аўтар больш за 100 навуковых працаў, у т.л. манаграфіяў, член-карэспандэнт НАН Беларусі, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

20 – Пашкевіч Мікалай Арсенавіч (1936, Мядзельскі р-н – 1972), літаратуразнаўца, краязнаўца, педагог – 75 гадоў з дня нараджэння.

27 – Сербай Ісак Абрамавіч (1871, Слаўгарадскі р-н – 1943), этнограф, фалькларыст, археолаг, даследчык побыту і матэрыяльнай культуры, вуснай паэтычнай і музычнай творчасці беларусаў, першы ў беларускай этнаграфіі шырока займаўся фатаграфаваннем у час экспедыцыяў, правадзейны член Інбелкульту – 140 гадоў з дня нараджэння.

28 – Карловіч Ян (Іван Аляксандравіч; 1836–1903), польскі лінгвіст, этнограф, фалькларыст, музыказнаўца, які пэўны час жыў і працаваў на Беларусі, запісаў больш за 500 мелодыяў беларускіх народных песень, выдаў кнігі з беларускімі казкамі, легендамі і паданнямі, акадэмік Акадэміі ведаў у Кракаве – 175 гадоў з дня нараджэння.

30 – «Загляне сонца і ў наша аконца», першае беларускае легальнае выдавецтва (Санкт-Пецярбург; існавала да 1914) – 105 гадоў з дня заснавання.

Для бяспечнага адпачынку

Цэнтральны раённы аддзел па надзвычайных сітуацыях нагадвае: забараняецца распальваць вогнішчы, паліць смецце і інш. на тэрыторыі, што знаходзіцца каля жылрой пабудовы, гаражоў, інтэрнатаў і г.д.

На тэрыторыі жылых дамоў сядзібнай забудовы, лецішчаў дазваляецца прыгатаванне ежы толькі з выкарыстаннем мангалаў, барбекю, грыля і іншых спецыяльных прыстасаванняў. Пры гэтым трэба выконваць наступныя правілы: месца для спецыяльных прыстасаванняў павінна быць абсталяванае вогнетушыцелем з масай 2 кг ці ёмістасцю з вады не менш чым 10 л, мінімальная адлегласць ад мангала да забудовы – не менш чым 7 м.

Дазваляецца прыгатаванне вугалю ў спецыяльных прыстасаваных шляхам спалення дрэва з вышынёй полымя не больш чым 0,5 м у бязветранае надвор'е.

Не дазваляецца прыгатаванне ежы з выкарыстаннем вугалю на тарфяным грунце, у месцах з сухой расліннасцю, пад дрэвамі, навесамі, зробленымі з матэрыялаў, што лёгка ўзгараюцца, памяшканнях жылрой забудовы, на балконах і лоджыях, гаражах. Не дазваляецца пакадаць вугаль, што гарыць, без нагляду, выкарыстоўваць для распалу вадкасці, што лёгка загарыцца. Пасля прыгатавання ежы вугаль трэба заліць вадою.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС г. Мінска

Памяць

Уздоўж

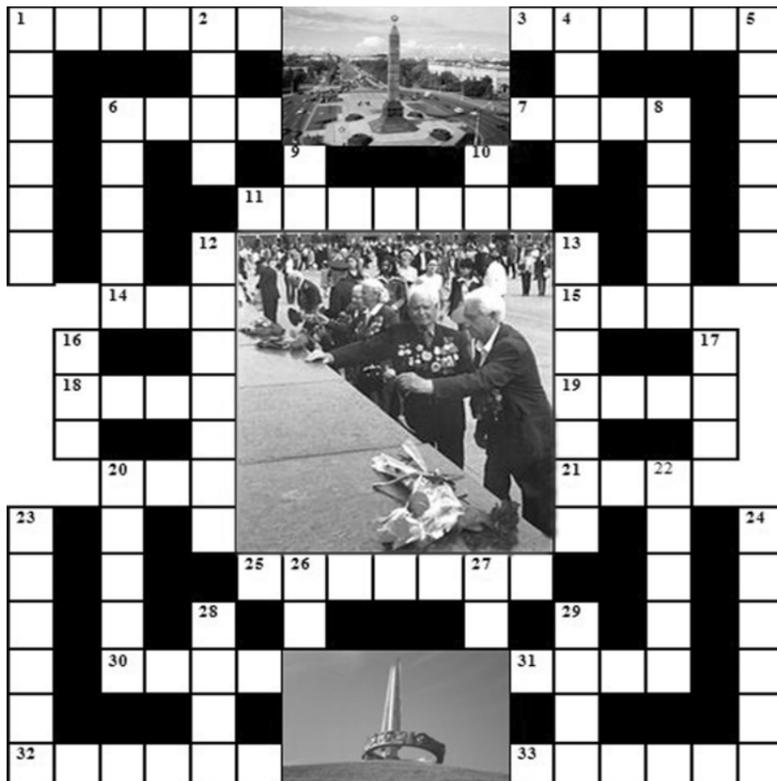
1. «Нібыта ... гарыць // Лясных цюльпанаў над Хатынню». З верша Ю. Свіркі «Краскі ў лесе над Хатынню». 3. «Бо памяць – ... тым салдатам, // Што да Берліна не дайшлі». З верша А. Балугенкі «Памяць». 6. Медны духавы інструмент. 7. У народаў Каўказа паэт-пяняр. 11. «Партызанская ...». Карціна М. Савіцкага. 14. Тое, што іржа. 15. «Ты пойдзеш у ... , а я плуг пакірую». З верша Л. Геніюш «Беларуска». 18. Імя Якубоўскага, двойчы Героя

Савецкага Саюза, маршала, ураджэнца Магілёўшчыны. 19. У старажытнасці – браня, даспехі ваяра. 20. Поўна хата круп, а на версе зруб (заг.). 21. «Вершым над ворагам свой ...». З верша А. Астрэйкі «Вакол балота. Востраў Зыслаў». 25. Дзе маці нарадзіла, там і ... (прык.). 30. Хто смерці не баіцца, таго і ... не бярэ (прык.). 31. «... сына чакае з вайны». Верш А. Салаўя. 32. Бацькаўшчына. 33. «Трэцяя ...». Аповесць В. Быкава.

Упоперак

1. Назва песні Л. Захлеўнага на словы У. Някляева («Колькі вечных агней»). 2. Паходны рух войскаў. 4. Горад у Беларусі, дзе ўпершыню прагучаў першы залп легендарных «кацюшаў». 5. Дыяметр канала ствала агнястрэльнай зброі. 6. «Гэта зноў вяртаюцца ў строй // думкі, гнеў і ... сяброў». З верша Д. Бічэль-Загнетавай «Людзі без смерці», прысвечанага В. Быкаву. 8. Той ..., што прыняў бой (прык.). 9. Слова, якое выражае здзіўленне, здагадку. 10. Марка самалёта, які ў народзе называлі «кукурузнік». 12. Аповесць А. Адамовіча. 13. Помнік у выглядзе гранёнага, звужанага ўверсе слупа. 16. «Вечер супакоіўся на ...». З верша Р. Барадуліна «На сустрэчы партызан». 17. «Былі агонь і ... // На полі ратным тым». З верша А. Вярцінскага «Два полі». 20. «Родны ... я пакінуў, нямецкай бамбэжкаю гнаны». З паэмы А. Куляшова «Сцяг брыгады». 22. «... вайны». Верш П. Панчанкі («Ім не спявалі маткі калыханкі»). 23. «... Перамогі». Верш А. Астрэйкі («Тым, што загінулі ў баях, салдатам // Народ вянкі да помніка кладзе»). 24. «Крывавая ...». Верш А. Грачанікава («Ні хмурынкі, ні ветрыку»). 26. Выдатны лётчык. 27. Нота. 28. Праграма якага-небудзь дзеяння. 29. «А як ішоў дадому ... // З атрада – // Чуў я за вярсту». З верша Р. Барадуліна «Партызанскі ўрок».

Склаў Лявон ЦЕЛЕШ



Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год

ЛЁЗНА – гарадскі пасёлак, цэнтр Лёзненскага р-на. На р. Мошна. чыгуначная станцыя на лініі Віцебск–Смаленск. За 40 км на паўночны ўсход ад Віцебска. Аўтадарогамі звязаны з Віцебскам, Смаленскам, Янавічамі, Арэхаўскам.

Заснаванае ў 1-й пал. XVII ст. Агінскімі. З 1772 г. мястэчка ў складзе Расіі, цэнтр воласці Аршанскага

павета. У 1786 г. Агінскімі была пабудаваная мураваная ўніяцкая (пазней стала праваслаўнай) царква (разбураная ў 1961-я гг.). Пад час вайны 1812 г. у Лёзне 2 тыдні стаяў 3-ці корпус маршала М. Нея. У XIX – пач. XX ст. пры ватнаўласніцкае мястэчка. 2474 жыхары (1897 г.), 11 цагляных і больш за 1100 драўляных будынкаў, 2 млыны, 2 вучылішчы, прыёмны пакой.

Тады ж тут праводзіліся 4 кірмашы на год, былі развітыя сталярнае, сукнавальнае, гарбарнае, кравецкае рамёствы.

У 1866–1867 гг. быў адкрыты рух па Рыга-Арлоўскай чыгунцы, што прайшла праз мястэчка, у Лёзне пабудаваная чыгуначная станцыя. У 1865 г. адкрытае народнае вучылішча, а ў 1875 г. пры чыгуначнай станцыі пачала дзейнічаць царкоўна-прыходская школа, у 1887 г. рэарганізаваная ў 4-класнае народнае вучылішча. У 1880-я гг. у Лёзне было 26 крамаў, размяшчалася валасное праўленне, працавала бальніца.

У 1919 г. Лёзна ўвайшло ў склад РСФСР, з 1924 г. – у БССР, стала цэнтрам Лёзненскага раёна. З 27 верасня

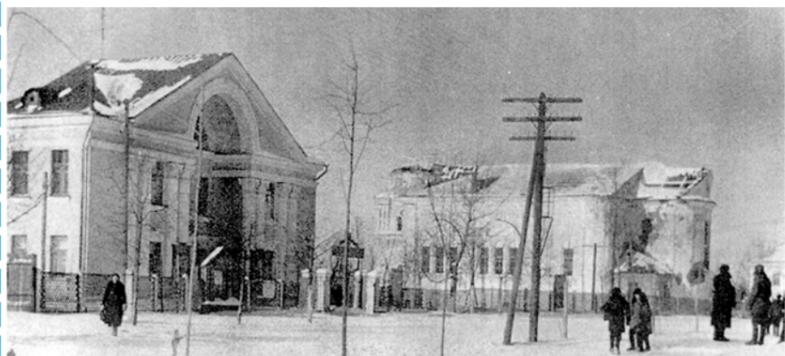


Жаночая група хору

1938 г. – гарадскі пасёлак. 17 ліпеня 1941 г. акупаванае нямецка-фашысцкімі захопнікамі, было спаленае. 8 кастрычніка 1943 г. пасёлак вызвалены.

Радзіма мастака Марка Шагала. Цэнтр сучаснага Лёзна забудаваны 3–5-павярховымі цаглянымі будынкамі, ва ўсходняй частцы створаны мікрараён з 3–5-павярховых жылых дамоў, вядзецца катэджавое будаўніцтва.

У 1963 г. на базе харавога калектыву медработнікаў раённай бальніцы створаны Лёзненскі хор Дома культуры (у 1983 г. нададзенае званне народны). Выконвае 4-галосыя творы, манера выканання народная, у рэпертуары апрацоўкі народных песень, творы беларускіх кампазітараў.



Дом культуры (на месцы дома, дзе жыў М. Шагал) і царква (1963 г.)



На цэнтральнай плошчы